

Het gerechtelijk onderzoek naar de zelfdoding

Lieven Vandekerckhove en Luc Huyse*

Voorliggende bijdrage omvat enkele reflecties vanuit statistische hoek enerzijds en vanuit sociologische hoek anderzijds over de gerechtelijke bemoeienis met het fenomeen van de zelfdoding. Twee vragen komen aan de orde : hoe vaak gebeurt het dat het gerecht zich met een geval van zelfdoding inlaat en waarom doet het gerecht dat eigenlijk ?

Kwantificering van deze gerechtelijke activiteit is een uitermate hachelijke aangelegenheid : gegevens terzake bestaan eenvoudigweg niet. In een eerste paragraaf wordt daarom zeer summier een beeld opgehangen van de officieel gerapporteerde omvang van het zelfdodingsfenomeen in België; in het kort wordt ook ingegaan op de evolutie van de zelfmoordfrequentie, het aandeel van de zelfdoding in de totaliteit van de Belgische sterfte, en de proportie van het aantal suïcidanten in de levende bevolking. In een tweede paragraaf komt de juridische grondslag voor de gerechtelijke bemoeienis met het fenomeen van de zelfdoding ter sprake; wordt met andere woorden de manifeste sociale functie bekeken die door het gerechtelijk onderzoek van de zelfdoding vervuld wordt. In een derde paragraaf wordt dan nagegaan in hoeverre de officiële zelfmoordcijfers toelaten een beeld te vormen van de frequentie waarmee het gerecht voor de opdracht geplaatst wordt om de zelfmoordhypothese te onderzoeken ter verklaring van een gewelddadig of een verdacht overlijden. In een vierde paragraaf wordt tot slot nog een sociologische beschouwing gegeven over de maatschappelijke functies van het gerechtelijk onderzoek in kwestie.

1. De omvang van het zelfmoordfenomeen

Nemen we de recentste officiële statistieken tot maatstaf¹, dan mogen we ruwweg stellen dat in ons land gemiddeld om de vier uur een zelfmoord plaatsgrijpt : gemiddeld en bij benadering benemen zich dagelijks in ons land vier mannen en twee vrouwen het leven. Inderdaad, volgens de officiële

* Lector-werkleider resp. gewoon hoogleraar aan de K.U. Leuven.

1. Die statistieken vinden we in het *Statistisch Jaarboek van Volksgezondheid* – Dienstjaar 1979, uitgegeven door het Ministerie van Volksgezondheid en van het gezin. De meer gedetailleerde publikatie *Statistiek van de doodsoorzaken* door het nationaal Instituut voor de Statistiek heeft een nog grotere achterstand; de recentste uitgave betreft het jaar 1976.

statistieken pleegden in 1979 – het meest recente jaar waarover officiële gegevens gepubliceerd werden – in België 2.132 mensen zelfmoord, hetzij 1.370 mannen en 762 vrouwen.² Om die cijfers adequaat te evalueren, dient men ze te beschouwen in het geheel van de mortaliteitsstatistiek. Welnu, voor het jaar 1979 vertegenwoordigde de zelfmoord 1,91 % van alle doodsoorzaken. Bij benadering was er dus in dat jaar per 50 sterfgevallen één te wijten aan zelfmoord.

Om het aandeel van de zelfmoord in de sterfte van de Belgische bevolking te vergelijken met het aandeel dat andere specifieke doodsoorzaken hierin hebben, dienen we oudere gegevens te consulteren vermits de gedetailleerde “statistiek van de doodsoorzaken” vooralsnog niet verder gaat dan het jaar 1976. We houden het hier bij één belangwekkend voorbeeld, namelijk de verhouding zelfmoord-moord. Tegenover de 1.633 mensen die in 1976 omkwamen door zelfmoord in ons land, staan er (slechts) 87 die omkwamen door doodslag : het jaar voordien was de verhouding 1.588/81. Dit wil zeggen dat er in ons land bijna 20 maal méér zelfmoorden gebeuren dan moorden.³ Dat deze verhouding verrast, is allicht te begrijpen. Door de publiciteit enerzijds, die traditioneel rond iedere moordzaak ontstaat, en de diskretie anderzijds, die traditioneel ten opzichte van een zelfdoding gerespekteerd wordt, wordt het beeld dat ontstaat over de verhouding van het aantal zelfmoorden tot het aantal moorden, langs twee kanten vervormd : het moordfenomeen wordt groter geschat dan het in werkelijkheid is, het zelfmoordfenomeen wordt kleiner geschat.

De zelfmoordcijfers zijn betrekkelijk stabiel. Toch valt op dat sedert 1977 de zelfmoordratio niet meer schommelde, doch gestadig groeide. Gedurende twintig jaar vóór de inzet van deze stijging (dus in de periode 1957-1976) schommelde het aantal zelfmoorden tussen 1,1 % en 1,3 % van het totaal aantal sterfgevallen (zie tabel 1). In 1977 steeg dit percentage ineens tot 1,6 % ; het jaar daarop groeide het aan tot 1,7 % en nog eens een jaar later (1979) liep het op tot 1,9 % . Of dit een uitschieter is, dan wel het begin van een duurzame toename van het aantal zelfmoorden kan op dit ogenblik nog niet worden vastgesteld. Maar de groei is zeker opvallend. Overigens blijkt uit onderstaande tabel dat de globale toename van het aantal zelfmoorden, vanaf 1977, het resultaat is van een praktisch gelijke toename in de vrouwelijke én in de mannelijke bevolkingsgroep. Hoewel de duurzame tendens van de mannelijke bevolkingsgroep om méér dan dubbel zoveel suïcidanten voort te brengen als de vrouwelijke bevolkingsgroep, verzwakte na 1966, en de aangroei van het aantal zelfmoorden van dan af dus iets groter was bij de vrouwen dan bij de mannen, is de recente globale groei niet te wijten aan deze inhaaltendens van de vrouwen, gezien de verhouding tussen de respectieve zelfmoordcijfers van de twee geslachtsgroepen gedurende deze opvallende groeiperiode quasi konstant is gebleven (zie eveneens tabel 1).

2. Ministerie van Volksgezondheid en van het Gezin, *Statistisch Jaarboek van Volksgezondheid – Dienstjaar 1979*, p. 81.

3. Zie Nationaal Instituut voor de Statistiek, *Statistiek van de doodsoorzaken*, 1976, nr. 7, tabel 2a, 14 e.v.

Tabel 1 : Procentueel aandeel van de zelfmoord als doodsoorzaak in de mortaliteit van de Belgische bevolking, per geslacht*

Jaar	Mannen	Vrouwen	Mannen/ Vrouwen	Totaal
1957	1,6	0,7	2,2/1	1,2
1958	1,7	0,7	2,4/1	1,2
1959	1,5	0,7	2,1/1	1,1
1960	1,5	0,7	2,1/1	1,1
1961	1,7	0,7	2,4/1	1,2
1962	1,4	0,6	2,3/1	1,1
1963	1,4	0,7	2/1	1,1
1964	1,5	0,7	2,1/1	1,1
1965	1,5	0,8	1,8/1	1,2
1966	1,5	0,7	2,1/1	1,1
1967	1,5	0,8	1,8/1	1,2
1968	1,5	0,8	1,8/1	1,2
1969	1,5	0,8	1,8/1	1,2
1970	1,6	1,0	1,6/1	1,3
1971	1,6	0,8	2/1	1,2
1972	1,6	0,9	1,6/1	1,2
1973	1,5	0,8	1,8/1	1,2
1974	1,6	0,9	1,6/1	1,3
1975	1,6	1,0	1,6/1	1,3
1976	1,7	1,0	1,7/1	1,3
1977	2,0	1,2	1,6/1	1,6
1978	2,1	1,2	1,7/1	1,7
1979	2,3	1,4	1,6/1	1,9

* Berekening op basis van de gegevens uit het *Statistisch Jaarboek van Volksgezondheid - Dienstjaar 1979* van het Ministerie van Volksgezondheid en van het Gezin.

Het kwantitatief aspect van het zelfmoordfenomeen kan men ook op een andere manier berekenen dan door het gewicht te meten van de zelfdoding in de mortaliteit als zodanig. Men kan namelijk ook van de *levende* bevolking de fraktie meten die zelfmoord pleegt. In de plaats van de vraag te stellen welk deel van de *overleden* bevolking per tijdseenheid is omgekomen door zelfdoding, stelt men daarbij dan de vraag welk deel van de *levende* bevolking er per tijdseenheid toe komt om zelfmoord te plegen. Welnu, bekijken we dezelfde periode als daarnet, dan zien we ook via deze berekening eenzelfde evolutie tot uiting komen (zie tabel 2). Per honderdduizend inwonende mannen kwamen er in de periode 1957-1976 jaarlijks 19 à 22 om het leven door zelfdoding; in 1977 sprong de verhouding voor het eerst buiten deze marge en liep op tot 25 ‰/0000; in 1978 én 1979 bedroeg de verhouding telkens 28 ‰/0000. In de vrouwelijke bevolkingsgroep is de evolutie gelijkaardig geweest. Van 1957 tot 1976 stierven er per 100.000 vrouwen jaarlijks nooit méér dan 12 door zelfmoord (ook nooit minder dan 8); in 1977 werd dit plafond voor het eerst doorbroken, zij het nipt (13 ‰/0000), en van dan af groeide de verhouding ieder jaar met 1 ‰/0000 aan.

Tabel 2 : Verhouding van het aantal zelfdodingen tot 100.000 inwoners, per geslacht*

Jaar	Mannen	Vrouwen
1957	21	9
1958	22	8
1959	19	8
1960	21	8
1961	22	8
1962	20	8
1963	20	9
1964	20	8
1965	21	10
1966	20	9
1967	21	9
1968	21	10
1969	21	9
1970	22	11
1971	22	10
1972	21	10
1973	21	9
1974	21	10
1975	21	12
1976	22	11
1977	25	13
1978	28	14
1979	28	15

* Bron : Ministerie van Volksgezondheid en van het Gezin, *Statistisch Jaarboek van Volksgezondheid - Dienstjaar 1979*, 82-83.

In 1976 vormden de overlijdens door zelfdoding ongeveer één vijfde van alle onnatuurlijke overlijdens in ons land: er werden voor dat jaar 7.804 overlijdens geregistreerd die te wijten waren aan een gewelddadige of eksterne oorzaak, en daarvan staan er 1.633, hetzij 20,9 %, als zelfdoding te boek.⁴ De overige onnatuurlijke overlijdens zijn de aksidentele en de homicide overlijdens. Of die verhouding na 1976 veranderde, konden we voorlopig nog niet nagaan bij gebrek aan meer recente gegevens over de onnatuurlijke overlijdens in het algemeen.

2. Strafrechtelijke aspecten van de zelfmoord

Zelfdoding wordt maatschappelijk ervaren als een uitermate bizar fenomeen en de maatschappij reageert er in de grond negatief en repressief op. Deze negatieve sanktie neemt daarom niet steeds een strafrechtelijke vorm aan. In ons land, bijvoorbeeld, zijn sinds de invoering van het nieuwe strafwetboek in 1867, noch de zelfmoord noch de poging tot zelfmoord kriminele daden⁵, doch

4. Zie Nationaal Instituut voor de Statistiek, *Statistiek van de doodsoorzaken*, 1976, nr. 7, tabel 1a, 10-11.

5. Zie voor commentaar : MARCHAL, A. en JASPAR, J.P., *Droit Criminel. Traité théorique et pratique, Tome I*, F. Larcier, Bruxelles, 1965, 427-428.

de stigmatisering die uit het zelfmoordgedrag voortvloeit, zowel voor de suicidant zelf als voor zijn onmiddellijke sociale omgeving, blijft daarom niet minder reëel. In andere westerse landen is de zelfmoord(poging) wèl op wettelijke grond vervolgbaar. Hoewel, bijvoorbeeld, in de meeste van de Verenigde Staten van Amerika zelfmoord en zelfmoordpoging niet strafbaar zijn, vormen zij in een aantal staten – zoals in Washington – wel degelijk een misdrijf. Ann Prentice getuigt dat in die wettelijke benadering, zoals die verschilt van staat tot staat in Amerika, nauwelijks enige systematiek is te ontwarren: staten die vaak doorgaan voor repressief of ouderwets, hebben niet zelden de meest liberale wetgeving terzake; het omgekeerde komt al evenzeer voor: zogenaamd progressieve staten nemen ten aanzien van het zelfmoordfenomeen vaak een hard standpunt in.⁶

Ook al zijn noch de zelfdoding noch de poging daartoe strafbaar in ons land, *in principe* bestaat er van iedere zelfdoding een dossier bij het parket. De juridische grondslag voor de gerechtelijke bemoeienissen met de zelfmoord is de opdracht van het gerecht om strafbare feiten op te sporen en te berechten. Want al is de zelfmoord(poging) op zichzelf niet strafbaar en is derhalve de suicidant niet als zodanig vervolgbaar, er is wel vervolging mogelijk uit hoofde van derden. Zoals ook in andere landen het geval is, kan immers in ons land “behulpzaamheid” bij zelfmoord gestraft worden. Het Belgisch strafwetboek voorziet geen uitdrukkelijke beschuldiging terzake.⁷ Maar uit de rechtspraak blijkt dat zekere handelwijzen *tegenover* de suicidant kunnen geïnterpreteerd worden als vormen van “onopzettelijk doden” of als verzuimsdelikten, en als zodanig strafbaar zijn.

Een goede illustratie daarvan biedt een rechtsgeding waarin aan de beschuldigten beide delikten tegelijk werden ten laste gelegd.⁸ De feiten zijn als volgt. In de nacht van 15 op 16 juli 1971 stelt te Lokeren een man persoonlijk vast dat een andere man, na gezegd te hebben dat hij zich ging verhangen, touwen vastbindt aan een boom en een ladder tegen de boom plaatst. De getuige gaat dit binnen meedelen, doch de minnares van de suicidant stelt hem gerust en zegt, in het bijzijn van nog een andere vrouw, dat haar minnaar zulks voordien nog heeft geveinsd en er dus geen gevaar is dat hij zich effectief zou verhangen. Wanneer echter deze getuige een kwartier later terug buiten gaat, ziet hij de suicidant in diens tuin aan een boom hangen, blijkbaar nièt dood want getuige “hoort hem reutelen”. Hij gaat meteen terug binnen en meldt wat hij buiten gezien heeft. De minnares reageert ongelovig en blijft alsmaar beweren dat zoiets niet mogelijk is. Eerst na meerdere minuten gaan ze gedrieën kijken en treffen de suicidant dood aan. Het Openbaar Ministerie bracht tegen deze drie personen een dubbele tenlastelegging in: primo, door gebrek aan voorzichtigheid of voorzorg maar zonder het

6. Zie PRENTICE, A.E., *Suicide: a selective bibliography of over 2.200 items*, The Scarecrow Press, Metuchen, N.J., 1974, 65.

7. In sommige landen is dit wel het geval, zoals bijvoorbeeld in Denemarken, Zwitserland en Tsjechoslowakije (zie CUMPS, G., “Is de hulp bij zelfmoord strafbaar?”, in *De Politieofficier*, maart 1981, 16) en, voor wat Amerika betreft, de staten Alaska, Florida en New York (zie PRENTICE, A.E., *ibid*).

8. Zie R.W., 1974-1975, 1190-1192.

oogmerk om de persoon van een ander aan te randen *onopzettelijk de dood te hebben veroorzaakt* van de suicidant in kwestie (een inbreuk dus op art. 418 Sw.); secundo, wanneer zij zonder ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen konden helpen, *verzuimd te hebben hulp te verlenen of te verschaffen* aan de betrokken suicidant, terwijl zij hetzij zelf diens toestand hadden vastgesteld, hetzij diens toestand hun beschreven was door degene die hun hulp inriep en zij op grond van omstandigheden, waarin zij verzocht werden te helpen, niet konden geloven dat het verzoek niet ernstig was of dat er gevaar aan verbonden was (een inbreuk dus op art. 422 bis Sw.). Nadat de beschuldigten door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Dendermonde waren vrijgesproken en het Openbaar Ministerie daartegen hoger Beroep had ingesteld, werd door het Hof van Beroep te Gent alleen de man veroordeeld uit hoofde van het verzuim van hulpverlening op het ogenblik dat hij de gehangene nog levend aantrof en, volgens het vonnis, "niet de enige hulp bood die zich dadelijk opdrong, namelijk het doorsnijden of losmaken van de koord".⁹

Uit dit voorbeeld zal wel blijken dat het strafrechtelijk aspekt van de zelfmoord slecht geformuleerd is als gesteld wordt dat "hulp" bij zelfmoord strafbaar is, ook al komt die term in een aantal commentaren voor. Inderdaad, men kan niet zeggen dat de drie zojuist vermelde beschuldigten de suicidant actief hebben "geholpen" in de verrichting van zijn zelfmoord. Hen werd trouwens geen daadwerkelijk handelen ten laste gelegd, maar juist een niët handelen : ze zijn niët gaan uitmaken of het wel waar was dat de suicidant zich ging verhangen en ze hebben géén hulp geboden wanneer ze daartoe wettelijk verplicht waren.

Doch ook wanneer het geen strafbare *onthouding* betreft, maar een *actief optreden* dat instrumenteel is geweest voor een zelfmoordpoging, kan men ternauwernood van *hulp* bij zelfmoord spreken. In een onderzoek naar de structuur en het funktionieren van de hulpverlenende instanties die tussenkomen na een zelfmoordpoging door middel van psychofarmaka, stelde Bruneel bijvoorbeeld vast dat het parket – zo het in kennis werd gesteld van de zelfmoordpoging – altijd naging waar en op welke wijze de suicidant in het bezit kwam van de medikatie.¹⁰ Zou namelijk blijken dat iemand de "onvoorzichtigheid" had begaan deze medikatie te bezorgen, zelfs zonder ook maar enig vermoeden te hebben van mogelijke suicidale intentie bij de ontvanger ervan (bijvoorbeeld de apotheker die ze desgevallend zonder wettelijk voorschrift verkocht), dan kan in geval van een fatale afloop¹¹ deze "onvoorzichtigheid" wegens de instrumentaliteit ervan voor de zelfdoding als een vorm van onopzettelijk doden bestraft worden. Ook hier geldt dat er

9. R.W., 1974-1975, 1191.

10. Zie BRUNEEL, D., *Mislukte zelfmoord*, Eindverhandeling School voor Criminologie, K.U.L., 1974, 32. Uit de gerechtelijke dossiers die Bruneel onderzocht blijkt eveneens dat altijd nauwkeurig werd nagegaan door wie de suicidant gevonden werd en hoe er hulp geboden werd; er werd m.a.w. nagegaan of er geen schuldig verzuim (een overtreding van art. 422bis Sw.) was aan te wijzen.

11. Volgens een arrest van het Hof van Cassatie van 22 november is het delikt van onopzettelijk doden door gebrek aan voorzichtigheid of voorzorg slechts voltrokken de dag dat het slachtoffer overlijdt (*pas.*, 1972, I, 290).

nauwelijks sprake kan zijn van “hulp” bij zelfmoord. Indien trouwens zou blijken dat iemands optreden er bewust op gericht was de zelfmoord mogelijk te maken en derhalve wel degelijk “hulp” werd geboden om de zelfmoordintentie te realiseren, dan zou meteen een ander delikt worden ten laste gelegd, namelijk doodslag of poging daartoe.

Hoe v er de idee van “hulp bij zelfmoord” verwijderd kan zijn van het strafrechtelijk concept van verantwoordelijkheid (en ook van het concept van burgerlijke aansprakelijkheid), moge blijken uit een arrest van het Hof van Cassatie.¹² Op 22 november 1971 bevestigde dit Hof immers de wettelijkheid van een arrest van het Hof van Beroep te Brussel, waarbij de verantwoordelijke voor een verkeersongeval veroordeeld werd voor onvrijwillige doodslag, niet omdat het slachtoffer in het ongeval zelf was om het leven gekomen of tengevolge van zijn verwondingen was overleden, doch omdat dit slachtoffer zes maanden na het ongeval in een vlaag van depressie zelfmoord had gepleegd en het Hof de thesis aanvaardde dat er een keten van oorzaak en gevolg bestond tussen ongeval, trauma, depressie en overlijden : “Attendu que la cour d’appel adopte les conclusions des experts qui précisent qu’il existe un lien certain et nécessaire de cause   effet entre le traumatisme d    la faute du demandeur et la création d’un  tat d pressif ayant conduit la victime au suicide...”.¹³

Deze korte behandeling van de strafrechtelijke aspecten van het zelfdodingsfenomeen weze niet afgesloten zonder vermelding van een embryonale ontwikkeling naar meer gerechtelijke lijdzaamheid tegenover de “hulp bij zelfmoord”. Zulke tolerantietendens kon althans in Nederland anno 1980 worden vastgesteld op grond van een vonnis van de rechtbank van Rotterdam waarin de rechter niet inging op de eis van het Openbaar Ministerie om hulp bij zelfdoding met acht maanden onvoorwaardelijk te bestraffen, doch een straf uitsprak van  en maand voorwaardelijk.¹⁴ Eigenlijk is deze evolutie niet verrassend want ze ligt in de lijn van een maatschappelijke ontwikkeling die steeds ingrijpender het westers samenleven is gaan veranderen, namelijk de maatschappelijke erkenning van een steeds grotere autonomie van het individu : als immers hier en daar de mening verdedigd wordt dat zelfdoding een individueel *recht* is, dan lijkt het logisch daaraan de eis te koppelen dat behulpzaamheid bij het realiseren van dit recht dient te worden toegelaten.

3. Het aantal gerechtelijke zelfmoorddossiers

Als iedere zelfdoding en, meer algemeen, ieder onnatuurlijk of verdacht overlijden in principe ter kennis van het parket moet worden gebracht, hoeveel zelfmoorddossiers worden er dan jaarlijks door de parketten behandeld in ons land ?

De gerechtelijke statistiek maakt ons op dat punt in elk geval niet veel wijzer,

12. *Pas.*, 1972, I, 290-292.

13. *Pas.*, 1972, I, 292.

14. Zie COSYNS, P., “Zelfmoordproblematiek”, *Panopticon*, 2, 4 (juli-augustus 1981), 394.

want er worden over deze aangelegenheid geen gegevens bijgehouden.

Het enige cijfer dat iet of wat oriënterend zou kunnen zijn, is de officiële zelfmoordratio waarover we het in de eerste paragraaf hadden. Daar vermeldden we dat in het meest recente jaar waarover officiële gegevens inzake zelfdoding bekend zijn (1979), 2.132 mensen zelfmoord pleegden in België. Dit cijfer is evenwel maar een wankel houvast om ons een beeld te vormen van het aantal jaarlijks behandelde gerechtelijke zelfmoorddossiers. Om te beginnen is het evident dat dit cijfer per definitie alleen zou kunnen slaan op het aantal dossiers die met een zelfmoordverdikt besloten werden. Het aantal zelfmoorddossiers, d.w.z. het aantal gerechtelijke dossiers waarin de zelfdoding als mogelijke oorzaak van een onnatuurlijk of verdacht overlijden onderzocht wordt, is vanzelfsprekend ruimer dan het aantal dossiers waarin het gerecht tot de konklusie komt dat het overlijden effectief aan zelfdoding te wijten is. Maar zelfs de minimalistische onderstelling dat we met dit cijfer een akkuraat beeld krijgen van het aantal gerechtelijke zelfmoordverdikten, is niet eens korrekt: dit cijfer (2.132) is namelijk niet gebaseerd op de uitkomst van de gerechtelijke onderzoeken, doch komt via een daarvan totaal onafhankelijk kanaal tot stand (cfr. infra). Bovendien – en dat is wel de klap op de vuurpijl – kan de betekenis die aan het cijfer dan wèl wordt toegekend, zèlf in vraag worden gesteld: de uitspraak dat er in 1979 in ons land 2.132 mensen zelfmoord pleegden, kan ternauwernood als de “ene en ondeelbare waarheid” worden voorgesteld. Laten we dit alles eens van naderbij bekijken.

De laatste jaren is er in wetenschappelijke kring heel wat discussie gerezen over de waarde van de officiële zelfmoordstatistieken.¹⁵ Er werd o.m. aangevoerd dat er zoveel weerstandmechanismen bestaan tegen de registratie van zelfmoord, dat enige skepsis tegenover de officiële informatiebronnen noodzakelijk is.¹⁶ Vanuit ethnomethodologische hoek blijft er zelfs geen goed woord over voor die officiële gegevens. Kitsuse en Cicourel stellen dat de statistieken “minder zeggen over een objectieve stand van zaken dan over de wijze waarop de feiten worden verzameld of verdoezeld”¹⁷; de officiële zelfmoordstatistieken zijn met andere woorden noch min noch meer het produkt van de wijze waarop ze tot stand gebracht worden. Douglas is zo kordaat in zijn kritiek dat hij het gebruik van deze statistieken voor wetenschappelijke doeleinden eenvoudigweg zinloos vindt.¹⁸

15. Zie bijvoorbeeld de uitspraak van Soubrier en Vedrinne: “One might think that the certification of death, in all countries, is a well codified procedure, permitting the publication of yearly statistics as to the causes of death, yet the imprecision of such statistics is surprising” SOUBRIER, J.P. en VEDRINNE, J., “Legal aspects on suicide and attempted suicide”, in *Skandia International Symposia Suicide and attempted Suicide*, Nordiska Förlag, Stockholm, 1972, 149.

16. Een synthese van deze kritieken vindt men in MATTHIJS, K., “Conceptuele en methodologische problemen bij de registratie van zelfmoord”, in *Tijdschrift voor Sociologie*, 1, 1 (1980), 71-88.

17. KITSUSE, J. en CICOUREL, A., “A note on the uses of official statistics”, in *Social Problems*, 2 (1963), 134.

18. DOUGLAS, J., “The sociological analysis of social meanings of suicide”, in *Archives Européennes de Sociologie*, 7 (1966), 249-297. Deze auteur schrijft dat er geen zekerheid bestaat over de betrouwbaarheid en de geldigheid van de officiële statistieken zo lang er geen grondige

Men kan natuurlijk argumenteren dat de aanvaardbaarheid van het wetenschappelijk gebruik van de officiële zelfmoordstatistieken mede afhankelijk is van het doel van het onderzoek. Het gebruik van die statistieken is in *mindere* of in *meerdere* mate problematisch, alnaargelang het doel dat ze moeten dienen. Wie bijvoorbeeld geïnteresseerd is in een analyse van de beslissingsprocessen die aan de vorming van die statistieken ten grondslag liggen, moet die statistieken nemen zoals ze juist officieel gepresenteerd worden, of ze vertekend zijn of niet. Maar wie, bijvoorbeeld, op een verklaring uit is van het zelfmoordfenomeen, kan zich voor de empirische onderbouw van zulke verklaring nauwelijks vergenoegen met de officiële statistieken, alleen nog maar (dit wil dus zeggen : afgezien van mogelijke andere bezwaren) omdat deze statistieken uitsluitend betrekking hebben op de zogenaamde "geslaagde" zelfmoorden en derhalve niet korrekt de zelfmoordstromingen indiceren. Iedere handeling die gericht is op de directe realisatie van de zelfmoord doch niet tot de dood leidt (de zogenaamde zelfmoordpoging) verschijnt niet in de statistieken. Of zoals Matthijs het stelt, de zelfmoordstatistiek is gebaseerd op de (geregistreerde) uitkomst van de daad, niet op de daad zelf. Dit leidt tot een onderschatting van de werkelijke prevalentie van suïcidaal gedrag. In een bescheiden onderzoek dat ze verrichtte in het arrondissement Leuven probeerde Romain in 1980 een beeld te krijgen van de verhouding tussen het aantal zelfdodingen en het aantal pogingen tot zelfdoding.¹⁹ Voor de periode februari-maart 1980 vond zij een verhouding van 1 zelfdoding tot 6 à 7 pogingen daartoe (voor de mannen bedroeg de verhouding 1/5, voor de vrouwen liep ze op tot 1/8).²⁰ De officiële statistieken zijn dus niet 100 % geldig omdat ze maar een gedeelte van alle suïcidaal gedrag kwantificeren.

Nu wint de overtuiging wel veld dat degenen die zichzelf doden en degenen die een poging tot zelfdoding ondernemen tot twee verschillende populaties behoren. Zelfdoding en poging daartoe blijken met andere woorden tot op zekere hoogte twee verschillende gedragstypes te zijn waarin een verschillende

studie gewijd wordt aan de methoden die de funktionarissen aanwenden om de overlijdens te kategoriseren, de vooroordelen die daarbij opereren, de methoden van dataverwerking en -verwerking, enzovoort. Vermeldenswaard zijn de opmerkingen van Atkinson die enerzijds akte neemt van Douglas' aandringen op onderzoek naar het werk van de ambtenaren die gelast zijn met de registratie van plotse overlijdens, doch anderzijds vaststelt dat Douglas in zijn eigen werk over de zelfmoord de vraag volkomen open laat hoe in feite een zelfmoord geïdentificeerd en als zodanig gekategoriseerd wordt (zie ATKINSON, J.M., *o.c.*, hoofdstuk 5).

19. ROMAIN, M., *De betekenis van Tele-onthaal als opvangcentrum van suïcidaire crisissituaties*, Eindverhandeling School voor Criminologie, K.U.L., 1980.

20. Men houde de beperkingen van dit onderzoek voor ogen. Slechts een klein gedeelte van alle zelfmoordpogingen werden hier gekwantificeerd, namelijk deze waarbij de suïcidant wegens zijn zelfmoordpoging werd opgenomen in één van de drie spoedgevallendiensten in het arrondissement Leuven (het Akademisch Ziekenhuis te Leuven, het Stedelijk Ziekenhuis te Diest en het Stedelijk Ziekenhuis te Tienen); daarenboven hebben de gegevens van één van deze drie klinieken slechts betrekking op patiënten die werden opgenomen wegens akute intoksikatie; ze vertegenwoordigen dus een *tweevoudige* selectie uit het geheel van de zelfmoordpogingen. Een andere beperking van het onderzoek vloeit voort uit de omstandigheid dat de beschreven periode (twee maanden) onvoldoende is om met de reële schommelingen van het zelfmoordgedrag (schommelingen zowel van de zelfmoordfrekwentie als van de frekwentie van zelfmoordpogingen) rekening te houden. Zie ROMAIN, H., *o.c.*, 45-47.

systematiek tot uiting komt en waaraan dus allicht een verschillende determinatie ten grondslag ligt.²¹ Of kort gezegd : er wordt geargumenteed dat een zelfmoordpoging niet eenvoudig te beschouwen is als een mislukte zelfmoord, maar een gedragstype sui generis is; vandaar de neiging om de term "zelfmoordpoging" te vervangen door de term "parasuicide".

Ongetwijfeld bestaat er wel zoiets als "parasuicide", d.i. de op een niet fatale afloop berekende simulatie van zelfmoord. Maar het is anderzijds klaarblijkelijk onjuist de niet-dodelijke afloop als criterium te nemen voor de taksatie van de intentie. Er bestaat wel degelijk óók zoiets als een zelfmoordpoging, d.i. de bewuste (intentionele) maar mislukte poging om het eigen lichaam als vegetatief systeem uit te schakelen. Matthijs wijst eveneens op de kompleksiteit van dit onderscheid : de medische letaliteit (de fysieke ernst van de daad) en de intentie om te sterven lopen niet noodzakelijk parallel.²² Met andere woorden, een dodelijke afloop is wel vaak (maar niet altijd : de betrokkene kan zich "misrekend" hebben) een goede indikator voor de intentie om te sterven, maar een niet-dodelijke afloop is niet zo vaak een goede indikator voor de afwezigheid van zulke intentie. Inzoverre derhalve een residueel type van niet-letaal zelfmoordgedrag vóórkomt, blijft de opwerping gelden dat de officiële zelfmoordstatistieken tekortschieten als barometer van wat men zou kunnen noemen het zelfmoordklimaat.

Het onderscheid tussen "parasuicide" en "zelfmoordpoging" heeft echter krimineel-politiek geen betekenis. Soms komen deze fenomenen (ongediskrimineerd) ter attentie van het gerecht, namelijk wanneer de (para-)suicidant met de hulpdienst 900 weggebracht wordt. Politie of rijkswacht krijgt immers automatisch bericht van de oproep en van de tussenkomst van deze hulpdienst, en zal zich in het ziekenhuis aanbieden om de omstandigheden te onderzoeken waarin de kwetsuren werden opgelopen, dit wil zeggen : om na te gaan of er geen strafbare feiten mee gemoeid zijn.²³ Zodra dit laatste is uitgesloten, wordt de zaak zonder gevolg geklasseerd.

Hoewel hier dus een politionele interventie plaatsgrijpt, is deze voor het probleem dat we hic et nunc aan de orde stellen, niet relevant. We hebben het hier over de beschikbare statistische informatie over het aantal gerechtelijke zelfmoorddossiers, d.w.z. over het aantal onderzoeken waarin het gerecht de zelfmoordhypothese onderzoekt als mogelijke verklaring van een als onnatuurlijk of verdacht bestempeld overlijden. Welnu, daar is het gerecht in het geval van parasuicide en van zelfmoordpoging per definitie niet aan toe.

Richten we de aandacht op de statistische uittekening van de *effektieve* zelfdoding, dan blijken de problemen om tot een schatting te komen van het aantal gerechtelijke zelfmoorddossiers onoverkomelijk. Zelfs het aantal zelfmoordverdikten is niet bekend, *ook al wordt het aantal zelfmoorden officieel geregistreerd*. Omdat de beide processen – gerechtelijk onderzoek en

21. Matthijs refereert naar de empirische ondersteuning van deze opvatting in de literatuur (zie MATTHIJS, K., *o.c.*, 77).

22. Zie MATTHIJS, K., *o.c.*, 73.

23. Als de betrokkene door de hulpdienst 900 *thuis* wordt opgehaald, komt de politie niet meer tussen (regeling sinds 1 juli 1977).

sterfteregistratie – immers onafhankelijk van elkaar verlopen, kan de uitslag van één van deze twee processen de uitslag van het andere niet vervangen. Of kort gezegd: het is niet omdat een sterfgeval officieel als zelfdoding geregistreerd staat, dat er over ditzelfde overlijden een gerechtelijk zelfmoordverdikt is gevallen (dit overlijden hoeft zelfs niet eens gerechtelijk onderzocht geweest te zijn: we komen er zo dadelijk op terug); en in principe geldt het omgekeerde ook.

Daarenboven is het enige cijfer – het officiële zelfmoordcijfer – waarop we ons onder voorbehoud van wat daarjuist werd opgemerkt, zouden kunnen baseren om het aantal zelfmoordverdikten te schatten, zelf een onnauwkeurige weergave van het vóórkomen van de effectieve zelfdoding. Allicht de meest begrijpelijke bron van vertekening is het zwaar taboe dat op iedere vorm van zelfmoordgedrag weegt in onze samenleving. Zoals Matthijs terecht opmerkt, reiken de stigmatiseringseffekten van dit gedrag veel verder dan de directe konsekwenties voor de suicidant, ze spreiden zich uit over de naaste verwanten of andere groepen waarmee de suicidant ten nauwste in verband gebracht wordt. De negatieve maatschappelijke evaluatie van het zelfmoordgedrag is zonder twijfel verantwoordelijk voor een zekere onderrapportering van de zelfdoding: om de stigmatiseringseffekten af te wenden stellen de belanghebbenden immers alles in het werk om de zelfmoord te verdoezelen, waardoor – als zij daarin sukses hebben – het sterfgeval niet als zelfmoord geregistreerd dient te worden. Zulke dissimulatiepogingen worden niet langer eenzijdig door de belanghebbende ondernomen²⁴ maar niet zelden ook – vooral in de meer landelijke streken – met medeweten en met medewerking van de (huis-)arts die het overlijden vaststelt en op de overlijdensaangifte een natuurlijke dood aangeeft.²⁵

Volledigheidshalve dient daar wel aan toegevoegd te worden dat zulke medewerking van de geneesheer aan de dissimulatie van een zelfdoding *niet noodzakelijk* een vertekening van de zelfmoordstatistiek veroorzaakt, gegeven de procedure van de overlijdensaangifte in ons land. Het door de geneesheer in te vullen overlijdensbericht bestaat namelijk uit verschillende delen die hij desgevallend op een andere wijze kan invullen, vermits één luik van dit bericht – en wel juist dit luik dat voor statistische verwerking dient ingevuld te

24. Van de Voorde citeert het geval waarbij een vrouw die de met een vuurwapen uitgevoerde zelfmoord van haar echtgenoot probeerde te dissimuleren ten opzichte van de geneesheer die het overlijden kwam vaststellen, naderhand in onverwachte moeilijkheden raakte door deze dissimulatiepoging: ze werd er namelijk van verdacht haar man vermoord te hebben en kon deze verdenking maar afwenden toen ze met een afscheidsbrief van haar man voor de dag kwam (zie VAN DE VOORDE, H., *Gerechtelijke en Sociale Geneeskunde*, Wouters, Leuven, s.d.)

25. In zijn cursus *Gerechtelijke en Sociale Geneeskunde* waarschuwt Van de Voorde de geneesheren-in-opleiding voor zulke dissimulatiepogingen vanwege de verwanten, en maant hen aan om bij de geringste twijfel over het natuurlijk karakter van de doodsoorzaak de rubriek "verdachte dood" aan te strepen op de overlijdensaangifte en zich ter beschikking te houden van de Prokureur des Konings om deze uit te leggen waarom ze geen raad weten met de doodsoorzaak. De hoogleraar verwijst in dit verband naar de wettelijke verplichting van de arts om zekere feiten kenbaar te maken zonder dat ze daarbij het beroepsgeheim schenden, en meer in het bijzonder naar de verplichting van de arts om in het geval hij geroepen wordt bij gevallen die aanleiding zouden kunnen geven tot gerechtelijk onderzoek, terstond de gerechtelijke overheden hiervan op de hoogte te brengen (zie VAN DE VOORDE, H., *o.c.*, 37).

worden – door de arts zelf dichtgeplakt wordt en gegarandeerd anoniem de administratieve diensten van de burgerlijke stand passeert die via een ander, specifiek voor deze diensten bestemd luik over het al dan niet natuurlijk overlijden op de hoogte gebracht worden. Dit betekent *theoretisch* dat de arts, in geval van zelfmoord, aan de burgerlijke stand een natuurlijke dood kan opgeven *en daarmee een gerechtelijk onderzoek kan vermijden*, terwijl hij tegelijk via hetzelfde formulier, maar onder medisch geheim, officieel een zelfmoord kan laten registreren in de statistiek van de doodsoorzaken. Waarschijnlijker is evenwel dat de arts bij het invullen van de overlijdensaangifte geen tegengestelde informatie zal verschaffen (ook al is een eventuele tegenspraak in principe niet te ontdekken) en bij een eventuele medewerking aan een dissimulatie zowel ten opzichte van de burgerlijke stand als ten opzichte van de provinciale gezondheidsinspekteur (aan wie namelijk de geheime informatie voor statistische doeleinden wordt overhandigd) konsekwent eenzelfde houding zal aannemen.

Overigens vermeldt Van de Voorde dat een door de geneesheer veroorzaakte onderrapportering van de zelfdodingen nog niet eens een bewuste dissimulatie van zijnentwege vereist. Volgens deze auteur mag men aannemen dat wanneer een arts twijfels blijft hebben over de aard van de doodsoorzaak (gewelddadig of natuurlijk), hij omwille van de administratieve, strafrechtelijke, sociale, psychologische, financiële en andere implicaties van een als onnatuurlijk aangegeven overlijden, eerder zal kiezen voor de vermelding “natuurlijke” dan voor de vermelding “gewelddadige” doodsoorzaak.²⁶

Met dit alles voor ogen is het niet alleen nog weinig comfortabel te moeten antwoorden op de vraag hoeveel zelfdodingen er nu eigenlijk wel plaatsgrijpen in ons land (want het antwoord op deze vraag zou tegelijk eenvoudig en ironisch kunnen zijn: “het hangt ervan af wie ze telt”), maar raken we helemààl op drijfzand als we pogen te peilen naar het aantal onderzoeken waarin het gerecht de zelfmoordhypothese als mogelijke verklaring van een overlijden onder ogen neemt. Want voor deze kwantificering is er geen enkele basis.

Om dit kapittel af te sluiten willen we er nog op wijzen dat de officiële registratie in de statistiek van de doodsoorzaken en de gerechtelijke behandeling van een zelfdoding logisch in vier mogelijke verhoudingen kunnen staan ten opzichte van elkaar²⁷ :

	<i>Statistiek +</i>	<i>Statistiek -</i>	
Parket +	A	B	Niet bekend
Parket -	C	D	Niet bekend
	Bekend	Niet bekend	Niet bekend

26. Zie VAN DE VOORDE, H., *o.c.*, 31.

27. Dit geldt specifiek voor België vermits die verhoudingen afhankelijk zijn van de procedure van de overlijdensaangifte.

1. de zelfdoding is officieel geregistreerd en maakt ook het voorwerp uit van een gerechtelijk onderzoek (A);
2. de zelfdoding is officieel geregistreerd doch wordt *wel* door het gerecht onderzocht (B);
3. de zelfdoding is officieel geregistreerd doch wordt *niet* gerechtelijk onderzocht (C);
4. de zelfdoding is *niet* officieel geregistreerd en wordt ook *niet* door het gerecht onderzocht (D).

Het enige dat we voor België met zekerheid kennen, is *de optelsom* van de categorieën A en C. Het grootste “dark number” is de categorie D. De categorie B vertegenwoordigt waarschijnlijk eerder een logische mogelijkheid dan een reëel aantal. En dit is *misschien* ook het geval voor de categorie C, doch de betekenis van deze categorie blijft duidelijk meer voor empirische bevraging open.

4. De maatschappelijke functies van de justitiële bemoeienis met de zelfmoord

Een geval van zelfdoding of een overlijden dat mogelijk aan zelfdoding te wijten is, wordt zoals ieder onnatuurlijk of verdacht overlijden, in principe ter kennis van het parket gebracht. De reden daarvan is, zoals hierboven al gesteld, de opdracht van het gerecht om misdrijven op te sporen, te bewijzen en te berechten. Als er dus één sociale functie wordt vervuld door de gerechtelijke interventie in zelfmoordzaken, dan is het duidelijk deze. Overigens blijft het gerechtelijk onderzoek van een zelfmoordzaak niet beperkt tot het onderzoek van de mogelijkheid dat iemand door onvoorzichtigheid, door gebrek aan voorzorg of door schuldig verzuim, mede verantwoordelijk is voor het overlijden van de suicidant. Voor de hand liggend eigenlijk is de opdracht van het parket om de mogelijkheid van een heel ander delikt te onderzoeken, namelijk de mogelijkheid dat de overledene niet zichzelf om het leven bracht, doch door anderen om het leven gebracht werd en er dus zelfmoord wordt voorgewend ter verberging van doodslag. De Britse onderzoeker Atkinson, bijvoorbeeld, die in Engeland en Wales de werkzaamheden bestudeerde van de ambtenaren die er gelast zijn met het onderzoek en de registratie van schielijke overlijdens (de zogenaamde “coroners” en hun assistenten, de “coroners’ officers”) schrijft dat de betrokken ambtenaren het op de eerste plaats als hun opdracht beschouwen om de moordthese te onderzoeken. Hij rapporteert enerzijds dat deze coroners doorgaans veel belang hechten aan alle door de overledene mededelingen (schriftelijk of mondeling) waarin deze op zijn zelfmoord toespelingen maakt of zijn zelfmoord in het vooruitzicht stelt.²⁸ Kennisname van zelfmoorddreigingen, na de dood gemeld door derden, en/of de vondst van zelfmoordnota’s krijgen van de “coroners” aanzienlijke bewijskracht om het verdikt te staven waarin ze over de doodsoorzaak een uitspraak doen. Hoe cruciaal zelfmoordnota’s en

28. Zie ATKINSON, J.M., *Discovering suicide. Studies in the social organization of sudden death*, The Macmillan Press, Londen, 1978, hoofdstuk 6.

zelfmoorddreigingen wel zijn om tot een zelfmoordverdikt te komen, blijkt zelfs uit de hoge frekwentie waarmee de "coroners' officers" in de voorbereidende dossiers vermelden dat de overledene *geen* zelfmoordnota heeft nagelaten of *geen* zelfmoorddreiging heeft uitgesproken.²⁹ Met andere woorden, de afwezigheid van deze elementen lijkt van aard om het gewicht van positieve indicatoren van een zelfmoord af te zwakken. Anderzijds echter meldt Atkinson dat, wanneer inderdaad een zelfmoordnota gevonden wordt, het onderzoek niettemin normaal verdergezet wordt, omdat de onderzoekers de mogelijkheid blijven voor ogen houden dat juist de encenering van een zelfmoordnota als middel kon bedacht zijn om een moord te verbergen. Daar moet wel worden aan toegevoegd dat Atkinson deze houding meer interpreteert als een "defensieve rationalisering" voor de activiteiten van de "coroners" en hun "officers", dan als de uiting van hun reële bekommernis.³⁰

De justitiële bemoeienis met de zelfdodingen heeft evenwel een veel ruimere dan de duidelijke maatschappelijke functie om mogelijke misdrijven op te sporen en desgevallend te berechten. Ze heeft op latente wijze de belangrijke functie om de schielijke overlijdens maatschappelijk organiseerbaar te maken. Wat betekent dat? Dat de maatschappij het overlijden van haar leden organiseert, kan vreemd klinken (de formulering is zonder verdere uitleg afkomstig van Atkinson, die het reeds in de titel van zijn werk over "de maatschappelijke organisatie van het schielijk overlijden" heeft), maar die uitdrukking is inderdaad sociologisch juist als daarmee bedoeld wordt dat de maatschappij voor de problemen die ieder overlijden met zich meebrengt een maatschappelijk aanvaardbare oplossing voorschrijft. Het is dus eigenlijk conceptueel zuiverder te stellen dat de maatschappij *het funeraire handelen* organiseert, d.i. het handelen dat plaatsgrijpt naar aanleiding van een overlijden, immers, niet het overlijden als zodanig wordt genormeerd, maar het handelen dat rond ieder overlijden telkens weer tot stand komt of tot stand moet komen. Het geheel van normen die dit funeraire handelen vormgeven, kan men dan noemen *de funeraire cultuur*. Hoe bijvoorbeeld rouwenden hun droefheid mogen uiten en hoe sympathisanten hun medeleven mogen betuigen, wordt hen door deze cultuur voorgeschreven (het traditionele "begroeten van het lijk", bijvoorbeeld, funktioneert ongetwijfeld als ritueel kanaal voor zulke sympathiebetuiging en krijgt dus maatschappelijk vooral de betekenis van het gaan groeten van de *overlevenden*). Ook de oplossing van een aantal maatschappelijke problemen die uit het overlijden voortvloeien, wordt cultureel voorgeschreven. Wat er, bijvoorbeeld, met het stoffelijk overschot dient gedaan te worden, hoe het dient behandeld te worden en hoe men het uiteindelijk kan laten verdwijnen, is aan zeer strenge morele en wettelijke normen onderworpen (nog maar de beginvraag, bijvoorbeeld, wie er voor de lijkverzorging en -bestemming gerechtigd is beslissingen te nemen, dient in

29. Zie ATKINSON, J.M., *o.c.*, 154 en 156.

30. Zie ATKINSON, J.M., *o.c.*, 114: "Such statements (dat namelijk in ieder geval de kans, dat het om een moord gaat, moet onderzocht worden) were invariably made in response to questions of mine which could have construed as being in some way critical of the work they were doing".

iedere maatschappij *kultureel* beantwoord te zijn).³¹ Kortom, in elke samenleving opereert een overgeleverd, gesanktionerd en derhalve bindend stel van noties over de geëigende wijze waarop degenen dienen te handelen die met een overlijden gekonfronteerd worden. Deze kulturele traditie heeft dus inderdaad essentieel een organiserende functie : ze ordent de konfrontatie met het overlijden.

De konfrontatie met het overlijden is in velerlei opzichten problematisch en het is dus op velerlei vlakken dat de funeraire cultuur haar oriënterende werking zal uitoefenen. We wezen er bijvoorbeeld al op dat de cultuur de uiting van gevoelens van lijden en van medelijden kanaliseert door er de geëigende expressievormen van te bepalen; meer algemeen kunnen we zeggen dat de funeraire cultuur vorm geeft aan het expressief funerair handelen, d.i. alle gevoelsmatig handelen dat plaatsgrijpt naar aanleiding van een overlijden. We wezen er verder bijvoorbeeld ook op dat de lijkverzorging kultureel is voorgeschreven en gevormd; ook hier kunnen we veralgemenen en stellen dat de funeraire cultuur vorm geeft aan het instrumenteel funerair handelen, of simpel gezegd : het "werk", dat dient verricht te worden als iemand overlijdt, voorschrijft en vorm geeft.

Nu blijkt één van de problemen die zich – althans in de westerse samenleving – typisch stellen bij een overlijden, de behoefte te zijn van de overlevenden om te weten waaraan het overlijden te wijten is. Ofschoon géén aspekt van het menselijk bestaan zó klaarblijkelijk is als de eindigheid ervan en dus ook géén gebeurtenis zo absoluut onvermijdelijk is als het overlijden, weegt als een konstante de bekommernis in elke funeraire situatie om te weten te komen wat de oorzaak van het overlijden is. Het is alsof men zich met het overlijden slechts kan verzoenen als men voor dit overlijden een verklaring kan vinden. Of dit een typisch westerse houding is, kan hier niet worden uitgemaakt. Maar het is in elk geval een westerse realiteit dat de behoefte aan een verklaring van ieder overlijden institutionele erkenning en uitdrukking vindt, enerzijds, in de officiële registratie van de doodsoorzaak, en, anderzijds, in de instelling zelf van een officiële procedure ter bepaling van de doodsoorzaak waar deze niet evident is.

In dit perspectief en dus volledig los van de aanpak van de kriminaliteit, lijkt de gerechtelijke bemoeienis met het fenomeen van de zelfdoding al evenzeer een belangrijke maatschappelijke functie te vervullen. Want ook wanneer iedere schuld uit hoofde van derden is uitgesloten of althans niet aantoonbaar is, vraagt een overlijden dat niet natuurlijk is of dat ervan verdacht wordt niet natuurlijk te zijn, nog een opheldering. Is bijvoorbeeld iemand die omkwam

31. Het bepalen van de bestemming van het lijk wordt in de westerse samenleving beschouwd als een recht van de levende persoon zelf, maar : om rechtsgevolgen te kunnen hebben, dient iedere wilsuiting in dit verband in overeenstemming te zijn met de wet, de openbare orde en de goede zeden (Zie DIERKENS, R., *Lichaam en lijk. Raakpunten van recht en geneeskunde*, Die Keure, Brugge, 1962, Deel II, hoofdstuk 1). Heeft een persoon tijdens zijn leven geen bestemming bepaald voor zijn lijk, dan gaat het recht daartoe over op de familie. Aan de dilemma's die zich in dit verband zoal kunnen stellen en waarvoor de maatschappij derhalve een kulturele, desgevallend wettelijke oplossing moet voorzien, heeft Dierkens boeiende beschouwingen gewijd.

bij een val door het venster of bij een dubieus verkeersongeval, een aksidentele of een suicide-dood gestorven? Deze opheldering te verschaffen, is de funktie van het gerechtelijk onderzoek. En vermits de wetgeving de inschakeling van het gerecht dwingend oplegt in zulke funeraire situatie, kan zij beschouwd worden als het kulturele antwoord op de vraag naar ordening van deze situatie: zij wijst immers de weg aan die dient gevolgd te worden – d.i. zij geeft vorm aan het werk dat dient verricht te worden – om tot een “verklaring” van het overlijden te komen.

Het is nuttig hier de opmerking van Atkinson aan te halen, dat bij de beslissing of een dood al dan niet door zelfmoord werd veroorzaakt, de daarmee gelaste funktionarissen in een tweevoudig verklaringsproces betrokken zijn. In zijn onderzoek van de werkzaamheden van de Britse “coroners” viel hem namelijk op dat deze funktionarissen niet tot een zelfmoordverdikt besloten als zij niet adekwaat konden verklaren waarom de overledene zou zelfmoord gepleegd hebben. Met andere woorden, wanneer de coroner de zelfmoordhypothese uitsloot, diende hij alleen (nog) een antwoord te geven op de vraag waaraan het overlijden te wijten was. Doch wanneer hij de mogelijkheid van een zelfmoord onderzocht, zocht hij niet alleen een antwoord op de vraag waaraan de *dood* te wijten was – zelfmoord of niet? – maar daarenboven ook nog eens op de vraag waaraan op haar beurt de *doodsoorzaak* te wijten was. In dit geval was hij er niet alleen aan gehouden de dood te verklaren, maar ook de zelfmoord (iets wat overigens iedereen doet die met een zelfmoord gekonfronteerd wordt: men poogt voor die zelfmoord een verklaring te vinden).

De gerechtelijke bemoeienis met de zelfdoding, of beter: met ieder onnatuurlijk of verdacht overlijden, vormt aldus méér dan een aspekt van de kriminele politiek. Het maatschappelijk belang van de gerechtelijke tussenkomst in deze zaken, bestaat in niet mindere mate hierin dat zij het mogelijk maakt om – met Atkinson’s woorden – de residuele sterfgevallen te verklaren waarvoor het ander personeel in het systeem van de sterfteregistratie geen verklaring vond: op de doodsoorzaak dient een etiket geplakt te worden.³²

Voor de vervulling van deze funktie is het zelfs niet eens van wezenlijk belang dat de uitleg die door het gerecht gegeven wordt over het hoe en het waarom van een overlijden, werkelijk ook juist is. Belangrijk in dit perspektief is alleen dat er een *geinstitutionalizeerde* methode bestaat om op die vragen een aannemelijk antwoord te verschaffen; dat er met andere woorden een structurele voorziening is voor de organisatie van een in aanzet wanordelijke en onzekere funeraire situatie.

32. Zie ATKINSON, J.M., *o.c.*, hoofdstuk 5.